

Александра Шекеровић
(Универзитет у Новом Саду, Филозофски
факултет, Докторске студије језика и
књижевности)

Изворни научни рад
УДК 811.163.41*367.625
DOI 10.19090/ppj.2022.53.207-237
Примљен: 24. 9. 2022.
Прихваћен: 7. 10. 2022.

О СИНТАКСИЧКОМ И СЕМАНТИЧКОМ ПОНАШАЊУ ГЛАГОЛА *ДРЖАТИ*¹

САЖЕТАК

Рад се бави испитивањем синтаксичког понашања глагола *држати* и његових значења. Примарни циљ јесте да се на примерима из корпуса утврде и опишу синтаксичке конструкције које глагол гради, као и значења са којима су оне у вези, полазећи од претпоставке да синтаксички феномени корелирају са семантичким. Циљ је, такође, указати на међузависност значењског потенцијала једне глаголске лексеме и њених различитих контекстуалних реализација, и потом сагледати како на то утиче лексичка семантика допуна с којима се она удружује. Посебна ће пажња бити усмерена ка морфосинтаксичком и лексичко-семантичком окружењу глагола *држати*. Он ће бити посматран у различитим реченичним обрасцима када се, зависно од окружења, може остварити као пунозначан и транзитиван (са примарним значењем: 'ухвативши имати нешто у руци'), али и као лексема ослабљеног значења, или пак десемантизована (тј. у саставу декомпонованог предиката). С тим у вези, посматраће се и анализирати лексичка семантика именица са којима глагол *држати* ступа у везу, како би се установила, ако је могуће, правилност која утиче на реализацију овог глагола као пунозначне лексеме, с једне стране, и као непунозначне, с друге стране. Истраживање ће бити засновано на корпусу који чине ексцерпирани примери из Електронског корпуса савременог српског језика, а који је стилски и жанровски релативно добро избалансиран.

¹ Овај прилог представља унеколико модификовану верзију мастер рада писаног под менторством проф. др Јелене Ајцановић, којој овом приликом захваљујем на сугестијама, као и проф. др Јелени Редли.

КЉУЧНЕ РЕЧИ: српски језик, синтакса, семантика, глагол *држа̄ӣи*, реченични образац, семантика глагола.

1. Увод

1.1. Предмет истраживања

Предмет овога рада јесте анализа синтаксичког понашања глагола *држа̄ӣи* и проучавање његове семантике. Полазећи од претпоставке да семантичка реализација глагола *држа̄ӣи* корелира с његовим синтаксичким понашањем, утврђују се и описују реченични модели које анализирана лексема гради. Овај рад стога треба да представља преглед синтаксичких структура које глагол *држа̄ӣи* конституише, с освртом на њихову одређеност семантичком реализацијом дате глаголске лексеме.

1.2. Циљеви, задаци и методологија истраживања

Основни циљ је утврдити међузависност значењског потенцијала речи с реченичним обрасцима које формира. Постављени циљ истраживања одређује и задатке истраживања: 1. описати синтаксичке конструкције које глагол *држа̄ӣи* формира; 2. анализирати његово морфосинтаксичко и лексичко окружење и, с тим у вези, испитати лексичку семантику јединица које се с њим удружују; 3. утврдити у којим обрасцима, а зависно од лексичког и морфосинтаксичког окружења, овај глагол функционише као пунозначни, а у којим као десемантизован, тј. када јесте део семикопулативног и декомпонованог предиката.

У реализовању постављених циљева и задатака може се утврдити неколико фаза. Најпре је глагол *држа̄ӣи* посматран из лексичке перспективе, а уз помоћ *Речника српскога језика* (РМС, 2011) утврђивана су значења која је глагол реализовао у појединачним примерима. Потом је посматрана употреба тога глагола на синтаксичком плану, односно бележени су реченични модели које он остварује.² Напоследку је, приликом

² Реченични модел је, према постулатима теорије валентности – вербоцентричног лингвистичког правца који је утемељио француски структуралиста, Л. Тенијер, морфосинтаксички образац који конституише глагол у предикатској функцији (Алановић 2010: 125–126). Тај се глагол сматра централним реченичним конституентом и носиоцем валентности захваљујући којој има

анализе секундарних значења глаголске лексеме *држати*, примењен когнитивни приступ, тј. тзв. *принцип расија* (Грковић-Мејдор 2013: 228–232) који се темељи на схватању да је основно човеково искуство физичко, еволутивно примарно и когнитивно најједноставније, и да се уз помоћ њега објашњавају сложенији, апстрактни концепти. Другачије речено, конкретнија (лексичка) средства постају апстрактнија, а њихова другачија интерпретација увек је условљена контекстом и увек је резултат метафоричког трансфера из конкретног у апстрактни домен (Грковић-Мејдор 2013: 229).

1.3. Корпус истраживања

Истраживање је засновано на корпусу који чине ексцерпирани примери из *Електронској корпусу савременој српској језика* (СрпКорп). Укупно је ексцерпирано 412 примера у којима је употребљен глагол *држати*, а они потичу највећим делом из различитих књижевноуметничких дела, као и из новинских чланака.³ Како би се добио потпунији приказ о значењима које глагол *држати* реализује, а потом и о конструкцијама које конституише, упит за претраживање садржао је поменути глагол у следећим глаголским облицима: презенту, перфекту, футуру I, потенцијалу, императиву. При томе, водило се рачуна да се у претрагу укључе сва лица и оба броја, као и сви родови, уколико их глаголски облик разликује. Након ексцерпције примери су класификовани у групе у зависности од допуне коју глагол *држати* захтева, те су на тај начин пронађени различити синтаксички модели. Напоследку, уследила је и формулација значења која поменутим моделима одговарају.

способност да за себе везује друге реченичне конституенте. Валенцијски потенцијал глагола тесно је повезан са његовим лексичко-семантичким и прагматичким својствима (Ружић 2005: 517–518).

³ Због ограничености дужине рада, представљени су само најрепрезентативнији примери, односно нису наведени они у којима се допуне глагола *држати* понављају.

1.4. Преглед литературе

Када је реч о лексикографском одређењу глагола *гржа̄ӣи*, у *Речнику српскога језика* (РМС, 2011) он се одређује као несвршен и прелазни, ретко непрелазни. Његово основно значење јесте ‘ухвативши имати нешто у руци (испод руке, у наручју, и сл.) и не испуштати га’ (РМС: 306). Глаголска лексема *гржа̄ӣи* поседује разгранату и обимну значењску структуру са чак дванаест различитих значења у којима се може понашати као пунозначна, али и као непунозначна.

С тим у вези, посебан проблем представља чињеница што се овај глагол на различите начине посматра и објашњава у граматикама. Његова се природа у неким граматикама осветљава само из једног угла када се он одређује само као непунозначни или само као пунозначни. Негде се пак он одређује и као пунозначни и као непунозначни.

Глагол *гржа̄ӣи* неке граматике описују као непунозначан (Maretić 1963: 584; Mrazović – Vukadinović 2009: 220) или се наводи да захтева „два акузатива зато јер с једним нема потпуна смисла” (Maretić 1963: 584) – први је директни објекат, а други је предикатни акузатив који служи као допуна глаголу. Он се, такође, сврстава и у групу функционалних⁴ глагола којим се означава постојање стања или збивања које траје (Mrazović – Vukadinović 2009: 220).

С друге стране, неки граматичари глагол *гржа̄ӣи* одређују као пунозначан (Стевановић 1979: 75; Katičić 1986: 86–87; Varić 2005: 432, 434; Ружић 2005: 542). Важно је скренути пажњу на дефинисање овога глагола као правог прелазног глагола, који добија директни објекат као допуну (Стевановић 1979: 75). Међутим, оно што је веома интересантно јесте илустрација ове тврдње примером *Држао је бунџовничке џоворе*, јер Стевановић не помиње да је у датом примеру глагол *гржа̄ӣи* десемантизован. Поред тога, он га у примеру одређује као прави прелазни

⁴ Глаголски део перифразног предиката назива се функционалним глаголом, при чему глагол у таквом чврстом споју с именицом делимично губи своје првобитно значење (он и даље модификује значење именице са којом конституише перифрастични предикат и пружа податке у односу на процес и стање радње изражене девербативном именицом) и постаје граматичко обележје лица, рода и броја, односно времена и начина вршења радње (Mrazović – Vukadinović 2009: 204).

глагол, док бисмо га ми данас сврстали у декомпоновани предикат (*држајџи ѿвор*, тј. *ѿворийџи*).

Нешто детаљнији приступ глаголу *држајџи* осветљава га најпре као перифразни глагол у конструкцијама типа *држајџи ѿредавање*, *држајџи на оку*, *држајџи ѿод конџиролом*, *држајџи у шаху* да би се потом описивао и као прелазни семикопулативни глагол са сопственим лексичким значењем који захтева допуну којом се одређује објекат (Silić – Pranjković 2005: 188, 290, 291).

С обзиром на то да се глаголска лексема *држајџи* реализује као пунозначна, али и као непунозначна, важно је говорити о начину на који се непунозначне глаголске лексеме одређују у литератури. Непунозначне глаголске лексеме називају се перифразним и учествују у конституисању глаголских перифраза (isto: 188).

Сличном одређењу прибегава и Милорад Радовановић који такав аналитички предикат назива декомпонованим јер је конструисан по моделу *Verbum + Nomen Deverbativum*, који је синонимичан или блискозначан са еквивалентним једнолексемским предикатом (Radovanović 1990: 53). За наше истраживање важно је што и он глаголски члан декомпозиције одређује као семантички празан или готово празан (Радовановић 2007: 146).

У свом ћемо истраживању стога глагол *држајџи* сматрати непунозначним у ситуацијама кад конституише:

1. семикопулативни предикат – глагол *држајџи* као допуну добија придев или именицу која није деривирана од глагола (Пипер 2005: 314);
2. декомпоновани предикат – глагол *држајџи* добија као допуну по правилу девербативну именицу. Та се двочлана структура може заменити једним пунозначним глаголом (Radovanović 1990: 53).

Такође, посебно ће бити посматран у фразеолошким изразима будући да код њих не постоји могућност замене израза једном глаголском лексемом због чињенице да је сваки елеменат фразеолошког израза употребљен на такав начин да се удаљава од свог примарног значења.

Глагол *гржати* као функционални глагол конституише аналитички предикат са именицама типа *јовор*, *јпредавање*, *час*, *вежбе*, *обука*, *веронаука*, *исјив* и сл. (Ајџановић – Дражић 2010: 329). Изрази попут ових упућују на догађај у којем је релевантан вршилац радње.⁵ Он излаже едукативни садржај одређеној групи у прецизно временски и просторно структурираној ситуацији (исто: 329, 330). Напоследку се посебно издвајају два типа спојева: 1. *гржати јовор*, који одликују идиоматизовани карактер и удаљеност од значења његовог једнолексемског еквивалента *јоворити* због високог степена институционализованости употребе и 2. *гржати час* због непостојања једнолексемског еквивалента (исто: 332).

У својој ћемо грађи настојати да проверимо да ли се поред наведених појављују и неки нови примери са глаголом *гржати* као функционалним.

2.Анализа грађе: реченични модели и значења

2.1. Глагол *гржати* као пунозначна лексема

Глагол *гржати* је прелазан глагол, те увек захтева објекатску допуну. Стога је и базични реченични модел⁶ који овај глагол конституише S(N) + P + DO(A),⁷ са субјекатским аргументом у номинативу и објекатским

⁵ Управо због важности агенса дате радње перифрастични изрази овог типа остварују се највећим делом у активним конструкцијама (Ајџановић – Дражић 2010: 332).

⁶ Базични реченични модел је појам настао под окриљем теорије валентности седамдесетих година, а представља најчешћи тип морфосинтаксичке спојивости глагола са одговарајућим допунама, што је од значаја за утврђивање основних реченичних модела једног језика, али и за формулацију главних принципа на основу којих се генеришу различити реченични модели (Алановић 2019: 43).

⁷ У раду су коришћене следеће скраћенице и симболи: S – субјекат, N – номинатив, P – предикат, A – акузатив, I – инструментал, L – локатив, DO – директни објекат, IO – индиректни објекат, PP – предлошко-падежна конструкција, SpacDet – спацијални детерминатор, QualDet – квалификативни детерминатор, Lex – лексичко језгро, ComplCL – допунска клауза, + – повезује се, / – или, СрпКорп – Електронски корпус савременог српског језика.

у акузативу. У наставку ће примери бити распоређени с обзиром на својства агенса и пацијенса, као и с обзиром на значења која глаголска лексема има.

2.1.1. Глагол *држајти* у значењу ‘ухвативши имати нешто у руци’ (РМС)

У свом примарном значењу глагол *држајти* конституише основни реченични модел S(N) + P + DO (A). Глаголом се денотира статична физичка радња привременог поседовања одређеног ентитета:

Једном руком држим узде, а другој дејте прирљено уз труди – Ојмена једна ѿлеменија дама, шћо је пребала да ме држи у води, није дошла – Док држим раширене новине, шћешко ме ѿојађа ако колеја с ѿсла приине лаву и ѿстави је изнад мој рамена и сасвим уз моје уво – Можда не можеш да држиш ѿушку и да се бориш, али можеш да допринесеш бици – Док исћисујем ове редове у руци држим ѿи с мо чија је необична садржина пребављала увод у чудну авантуру.

На субјекатској позицији налази се живо биће – човек – са семантичком улогом правог агенса, а на објекатској позицији налази се у највећем броју случајева конкретан предмет, а ређе то може бити и живо биће. Семантичка улога објекта може се подвести под значење пацијенса и то тзв. објектива уколико је објекат репрезентован конкретним предметом, односно пацијентива уколико је објекат репрезентован живим ентитетом (Всеволодова 2000: 144).⁸

Основни модел S(N) + P + DO (A) често бива проширен за спацијални детерминатор (+ SpacDet) којим се прецизирају околности реализације саме радње (*у руци, на колону, у усћима, исћред себе*). Семантика именица које заступају спацијални детерминатор увек је у вези са човеком – вршилац радње увек држи нешто или код себе или на неком делу тела:

То шћо сам морао да држим у руци журнал на језику који не разумем, смаћрао сам ојасном ѿодвалом [...] – За шћо држим ѿлаву

⁸ Објектив и пацијентив су семантичке улоге објекта којим се репрезентује учесник ситуације који је подвргнут деловању агенса, а у зависности од тога да ли је у питању неживи или живи ентитет, семантичке улоге су објектив, односно пацијентив (Всеволодова 2000: 144).

у глановима? – Држим њреса вијену белу харџију на колену и ллоћем оловку – Грицкам кору хлеба, у усџима држим целу суву шљиву [...] – [...]и наређује нам да ја држимо исџред себе, [...]– Рuku све време држи џи близу џела – Овде онде среџали су се сељаци како иду боси џо џуџу, а о џанке и чара џе држе џод џазухом.

2.1.2. Глагол *држаџи* у значењу ‘придржавати некога, нешто за неки део’ (PMS)

Осим значења поседовања, глаголом *држаџи* денотира се и семантика ‘придржавати некога, нешто за неки део’ (PMS) у реченичној структури са предлошко-падежном конструкцијом ЗА + А у функцији индиректног предметног објекта – објекта физичког контакта. Именице које заступају индиректни предметни објекат у овом моделу S(N) P + DO (A) + IO (ZA+A) најчешће су са значењем дела тела (*рука, крила*):

[...] и док и х држим за руку, разџоварам, блажсим, дајем саветџе – Мора да одради уџечайџиву сцену дављења која ће навесџи лџујана с девојком коју држи за руку да јој докаже своју храбросџи и џлемениџосџи – Нећеџе ваљда реџи, џосџодине Роџи, да ја боли џо шџо ја држим за крила.

2.1.3. Глагол *држаџи* у значењу ‘имати, чувати на одређеном месту’ (PMS)

У домену физичког поседовања је и значење ‘имати, чувати на одређеном месту’ (PMS), које се реализује у реченичном моделу са спацијалним детерминатором. На субјекатској позицији је и даље човек, док на објекатској позицији може бити конкретан предмет (*слика, новчаник, новац*), али и материја (*вода*). С обзиром на то да се на позицији објекта у поменутом примеру налазе именице које означавају градивну материју, тј. ентитет који може да мења своја својства, глагол *држаџи* поседује додатну семантичку компоненту омогућивања нечему да остане такво какво јесте (на пример, да *вода* остане хладна) или да пак промени своје стање (на пример, да се тек купљена *лубеница* охлади и остане хладна):

О џој је слици мучеџи се гуџо џричала и молила ме је да је држим увек на мом сџолу – [...] џредала му с а в џи а ј н о в а ц о коме се џричала да она у џајносџи држи, чува – Само сам ја знао у којој фиоџи држи в е ш, а у којој на ки џи – Ако не моџу да куйџим сладолед, онда моџу у

фрижидеру да држим воду или мању лубеницу за фриџајтеље из оближњеї фризерскої салона.

Интересантан је пример *Ја сам своје проблеме увек држала за себе и сама их решавала* јер у њему директни објекат заступају апстрактни ентитети (*проблеми*) који су смештени унутар самог агенса. Место на којем се чува ентитет, тј. *проблем*, не експлицира се, али се на основу реченичног контекста да закључити да агенс своје проблеме задржава унутар себе – место чувања *проблема* је управо сам агенс. Глагол *држаїи* у поменутом случају, осим семантичке компоненте чувања ентитета на одређеном месту, поседује и семантику недозвољавања да ентитет напусти то место.

2.1.4. Глагол *држаїи* у значењу ‘служити нечему као ослонац, потпора (у физичком смислу)’ (РМС)

Основни двоаргументни модел може да денотира и значење ‘служити нечему као ослонац, потпора (у физичком смислу)’ (РМС). Оваква семантика забележена је у малом броју примера, а услов за њену реализацију јесте да се на позицији субјекта и објекта нађу конкретни физички предмети: *Пиринач држи Кинески зид*. Забележен је један пример са оваквом семантиком и онда када се на позицији објекта нашло живо биће, тј. човек: [...] *а ноїе ми одједном ослабише и клецаве једва ме држе*.

2.1.5. Глагол *држаїи* у значењу ‘крепити, давати (некоме) снаге’ (РМС)

Уколико се пак на позицији субјекатског аргумента нађе апстрактни појам, глаголска лексема *држаїи* имаће значење ‘крепити, давати (некоме) снаге’ (РМС): *Захарије Коен схваїао је своју улоју домаїина озбиљно. То ѿа је држало сїално на оїрезу*.

2.1.6. Глагол *држаїи* у значењу ‘кретати се, управљати се у одређеном правцу’ (РМС)

Када се у реченичном моделу S(N) + P + SpacDet на позицији спацијалног детерминатора нађе лексема *їравац*, глагол *држаїи* добиће

додатну семантичку компоненту којом се приближава глаголима кретања. *Држајти њравац* у том случају блискозначно је конструкцији *возијти њраво*, а глагол *возијти* јесте карактеристичан глагол кретања:

[...] и шћо се од мене, да њако кажем, очекивало само њолико да, као аућо, држим њравац и, на завијуцима, скрећем лево или десно – Трудно сам се њособно у кривини и да бих држао њравац њоворио сам себи: држи се, немој да ми умреш сада.

2.1.7. Глагол *држајти* са семантичком компонентом посесије

Иако формално одговарају базичној реченичној структури коју глагол *држајти* конституише (S(N) + P + DO (A)), наредне примере спецификује семантика посесије. Субјекатски аргумент је живо биће, најчешће човек, које има одређену врсту контроле над објекатским појмом који може бити живо биће, али и неживи предмет, те од лексичке семантике именица на позицији овога аргумента зависи и конкретно значење:

а) ‘имати у својини, поседовати’ (РМС)

Фишер већ дуго држи челну њозицију на лисћи њојуларносћи међу немачким њолићчарима – Досћа дуго држимо лојћу у свом њоседу и веома смо ојасни у конћранајадима – То је доба када је Визанћија била још јака и када је држала целу исћочну јадранску обалу – У свему њоме од великој значаја је била и чињеница да је Никола Пашић држао њоложај њредседника скујшћине [...].

Забележени су и многобројни примери оваквог значења у језику спорта. Тада се појединац обично, захваљујући свом (не)успеху у спортском такмичењу, поставља на одређено место вертикалне лествице која градира његове резултате. Што је место ближе врху табеле, односно броју један, то је постигнути успех већи: [...]

а њрон би држала веровајно нека од сесћара Вилјамс – У овојодишњем фудбалском њрвенству њрву њозицију на њабели држи Младосћ са 16 бодова из шесћ ућакмица, а у лћи учесћвује десеч клубова – На свейској рані-лисћи Гари Касћаров убедљиво држи њрво месћо са 25 њоена више од Владимира Крамника, док је Анан њрећи – Гошће су заћим њрешле у воћство и черсћо држале сћечену њредносћ до краја.

б) ‘гајити, неговати (живину, стоку)’ (РМС)

У позицији објекта појављују се лексеме којима се означавају животиње, и то оне од којих човек има одређену корист (*йчеле*) или пак љубимци (*йси*):

Имам и воћњак, а држим и йчеле – Неколико йуџа у йоку йрвих йодина брака йокушао је да држи живо йиње – Поред елекйронске конйроле цело йоседа, држим и шес йаса [...].

в) ‘продавати, имати у продаји’ (РМС)

На позицији објекта налазе се именице којима се денотирају предмети потребни човеку у одређеном аспекту његовог живота и које има могућност да за себе набави куповином:

Унайрег куйујете обућу? Држимо само мушке цийеле, и йо искључиво црне.

г) ‘водити послове неке радње, предузећа као власник’ (РМС)

Већ из саме речничне дефиниције, може се претпоставити да ће на позицији објекта бити именице којима се означава некакав привредни објекат, радња, фирма, услужни објекат и сл.:

Са брайом држи мо йел „Мимоза” у Чаїлавици – Она живи у Франкфурйу, [...], удала се йоново и држи йос йи ону.

2.1.8. Глагол *држати* у значењу ‘приморавати некога, нешто да остане на једном месту’ (РМС)

Глагол *држати* конституише двоаргументну реченичну структуру S(N) + P + DO (A) у којој се, како примери показују, реализује у императиву и у том случају денотира значење ‘приморавати некога, нешто да остане на једном месту’ (РМС):

Држи ме да је не убијем! – Држи ја добро, јер сад идем да йиражим чекић, да йи ја разбијем. Много ме нервираш – Шакама јој йри йисне устја и йо ймуло виче: „Држи је! Држи јој руке!” – На йочейку овој века, 1906. йодине, сйарцу Силуану, монаху руском, речено је и йредочено одозго: „Држи ум свој у йаклу и не очајавај” – Уа, ло йов! Држи йе ло йова! [...].

2.1.9. Глагол *држати* у значењу ‘испуњавати, обузимати не попуштајући’ (PMS)

Примери са базичним реченичним моделом S(N) + P + DO(A) који следе специфични су јер се на позицији левог аргумента налази именица којом се денотира психичко стање, а на позицији десног живо биће, најчешће човек. Интересантно је што су у свим примерима доследно у питању негативна психичка стања и расположења попут *зловоље*, *сипраха* и сл. или пак карактерне црте личности које појединца на одређени начин спутавају (*херојска срамежљивост*). Негативна психичка стања могу се представити као надмоћна сила која обузима свог објекта, она га испуњава, таложу се у њему, али га не покреће (Драгићевић 2006: 313), већ управо супротно – чини га пасивним и немоћним да дела. У томе лежи разлог оваквом концепирању реченичног модела глагола *држати* с искључиво негативним осећањима – позитивна осећања немају способност да нас заробе, већ пре да нас покрену и учине активним и полетним, при чему је у првом примеру, осим семантике обзирања, присутно и значење физичког задржавања, односно спутавања које је остварено захваљујући употреби глаголске лексеме *држати*:

Нишита није остало од зловоље која ме је држала до малочас – [...] још ме је донекле држала озлојеђеност, али сам у себи налазио све више оправдања за његов постојање – Немир ме и даље држи – Чак и ако дете плаче, а мајка није ту, отац га неће узети у руке јер га „херојска срамежљивост држи у сизи” – Још га је држала неосмишљена жеља да заплива у велике свећлозелене таласе чија хука доири до њега – Спанковић и овде сиониано бира нарочито душевно и телесно ситање: један чувствено-чулни јрч који је јунакињу држао о извесан број тренутака.

У примеру *Али неки сипрах ме држи ириковану на месцу*, осим семантике обзирања, присутно и значење физичког задржавања, односно спутавања које је остварено захваљујући употреби глаголске лексеме *држати*.

2.1.10. Глагол *држати* у значењу ‘одржавати, задржавати нешто у одређеном положају’ (РМС)

Глаголска лексема *држати* развија и значење ‘одржавати, задржавати (нешто) у одређеном положају’ (РМС) које се може репрезентовати реченичним устројством: S(N) + P + DO(A) + QualDet. Субјекатски појам је живо биће, док се на објекатској позицији најчешће јављају именице са значењем делова тела (*лава, очи, дланови, ноје*), а ређе су то именице са значењем предмета (*карта, врата*). Квалификативни детерминатор заступају прилози или придеви са значењем одговарајућег положаја који ентитет у функцији директног објекта заузима:

У неку руку смешно је што је било потребно да само још неколико корака држим исправно лавау[...] – [...] неко време држим заворене очи и само слушам говор и буку [...] – [...] и било ја је стид да грују ноју држи стално зрчену, као рода – По злотовима осећа, и у крви, јер дланове од ноноћи држи укљештене између колена – [...] чује се како је Сеидулин бацно карту на даску. Држи је прекривену толом лакавом шатом – Врата на улазу држим о заворена – Не могу јада да шавам од страха и свешло држим улажено.

У примерима Љубав се показује и по начину на који вас партинер држи за руку и Ја не могу да држим титару на исти начин као неко ко има 20 килограма вишка или као жена са већим трудима квалификативни детерминатор заступа и предлошко-падежна конструкција, а у примеру Ја сам се окренуо, али неосредно иза мене био је само онај у њурној њелерини, који је држао усја као да никад ништа није говорио, [...] – поредбена клауза.

2.1.11. Глагол *држати* у значењу ‘одржавати (некога, нешто) у неком стању (физичком или психичком)’ (РМС)

Формално једнака претходном моделу јесте и структура са глаголом *држати* којом се исказује значење ‘одржавати (некога, нешто) у неком стању (физичком или психичком)’ (РМС). На субјекатској позицији

је и даље живо биће, а на објекатској се сада може наћи, осим неживог, и живо биће.

Значење одржавања у физичком стању забележено је у мањем броју примера. У њима је доминантно значење институционализоване затворености, тј. ограничености слободе кретања појединца у одређеном простору које је постигнуто удруживањем глагола *држати* с именицама са значењем тачно одређене институције. Институција (у нашој грађи: *уришвор*; *зашвор*) наступа у улози конкретног садржатеља, а човек – субјект који је затворен – наступа у улози садржаног објекта (Кликовац 2000: 59, 62):

Сећаће се, јосиодине Милушиновићу, што је био і. Милошевић, ко іа нова власт држи у кућном уришвору – Биће ухайшен и збоі друіих злочина који су вама занимљиви, али биће тешко да іа дуіо држим оу уришвору – Начини јој записник само о томе и дај јој три дана да нам све што зна о мужу исприча [...] И држа ћемо је док не уроева.

У примеру *Влада іа држи у некој врсти кућноі уришвора [...]* нема податка о простору где ће пацијенс бити задржаван, али се на основу речничног контекста да закључити да је и у овом случају присутна семантика одржавања у физичком стању заробљености, тј. ограничене слободе кретања.

Значење одржавања у психичком стању семантички је разуђеније и може обухватати различита психичка стања. Психичка стања наступају као својеврсни апстрактни домени у којима човек може да се налази (Кликовац 2004: 193, 194), те стога, поред садржатеља који су конкретни, и поменута стања могу бити садржатељи. Ово је значење зато развијено преко просторне метафоре. Кад се налази у неком положају, човеку је често ограничена перцепција, кретање или акција. Слично томе, кад се налази у неком стању, појединац не може нормално да процењује нити делује, тј. „да види шта се дешава *најољу*, *изван* садржатеља” (Кликовац 2004: 193). Како се и из примера може видети, квалификативни детерминатор граматикализован је предлошко-падежном конструкцијом У + локатив. Та је конструкција типична за спацијално значење што нам потврђује да је језичко обликовање значења ‘одржавати (некога, нешто) у неком психичком стању’ проистекло директно из просторног, односно преносом из конкретног у апстрактни домен, захваљујући механизму просторне метафоре:

Ево, док не дође Емил, да попијем један аперитив са описним разбојником који држи у најјасној своје име и скрива се иза маске – Молим вас, не држите ме у неизвесности – [...] дају иницијалу моћности да својим причањем држи у најјасној, па можда и да искрено дирне читавог аца [...] – било је нужно да постоји једна трабљивица, јача од осталих, чија је улога да их држи у пошчињености – [...] ако хоћеш некога да држиш у комљетном незнању, поклави га информацијама – Одбијам да народ држим у заблуди – Европа нема разлога да вас држи у изолацији [...] – [...] а влада га је држала у ситану ситалне несигурности.

Важно је скренути пажњу и на семантику именица у локативу блокираном предлогом У уз глагол *држаши*. То су без изузетка именице којима се денотирају негативна осећања и негативна психолошка стања попут *неизвесности*, *пошчињености* и сл., која на објекта делују као сила која га обузима и њиме влада и тако онемогућује перцепцију те он не успева да сагледа ништа што је изван садржатеља.

2.1.12. Глагол *држаши* у значењу ‘придавати некоме, нечему важност, значај’ (РМС)

Значење ‘придавати некоме, нечему важност, значај’ граматикализовано је реченичном структуром S(N) + P + DO (DO + G). Да би се ово значење реализовало, на субјекатској позицији мора се наћи живо биће и то искључиво човек, будући да је он једино живо биће са способношћу когнитивног расуђивања:

Држим и ја до културе – Ако држиш до себе а не једеш зелене бобице – ти нема о чему да се говори – Нико више не држи до доскојанства – Чиновник држи до себе, он до смрти ситанује у њухој кући, али живи међ њимом [...] – [...] да најценљивији (Јеремић) и те како држи до њиховости и признања – Бар привремено мора да покаже да држи до свој мишљења – Добар професионалац, који држи до свој интелективности [...] настојаће да у оквиру социјалних моћности у друштвеном животу учествује не само као њихово, бар привремено, и као домаћин – Осећала је [...] да је захваљујући овом новом кораку [...] у њен дворишни ситан

йродро дух сїраної свеїа, свечовечанске ширине, изједначивши їа са оним кућама које највише држе до најреїка.

Специфичан је пример *Нема ни једне сїранке која држи до себе, а да на своју йосланичку лисїу није уврсїила бар једно звучно име из свеїа уметности или есїраде*, где се на субјекатској позицији реализује метонимијски агенс формализован именицом *сїранка* која има обележје живо [-], а обележава групу људи.

2.1.13. Глагол *држати* у значењу ‘сматрати, веровати, бити убеђен’ (РМС)

Глаголска лексема *држати* има значење ‘мислити, сматрати, веровати, бити убеђен’ (РМС) у реченичним конструкцијама онда када се понаша као сентенцијално-прелазни глагол – S(N) + P + ComplCL. Другим речима, у сложени реченични комплекс као објекатски аргумент уврштава се објекатска допунска клауза (Алановић 2018: 154). Такође, наша грађа показује да се објекатска допунска клауза уз глагол *држати* уводи везником *да*, што је и очекивано будући да је он семантички неутралан (исто: 155). Није потврђен ниједан пример увођења објекатске допунске клаузе везником *како* управо због семантичке компоненте ситуационог динамизма која одликује поменути везник, а која није у складу са семантиком глагола *држати* у коју је имплицирана непомићност.

С обзиром на то да је у реченичној семантици имплициран когнитивни процес својствен само човеку, и у датом моделу се на позицији субјекта може наћи само човек:

Главно је да ја држим да сам врло мнооо йушовао – Имајући йу меїу йред очима држимо да је дошло вријеме да сїановницима обију земаља укажемо нов доказ наше вјере у њихову йолиїичку зрелост – Држим да за йисца йисање дешекїивских йрича има исїу важностї као и вежбање скала за йијанисїу – Али држимо да међу нама неће биши срамних кукавица [...] – Осим йоїа, ја држим да свака йема захїева једну друїачију форму [...] – [...] а држим да сам за двадесетї и йеї йодина сїекао йрава на извесне сївари [...].

2.2. Глагол *држајџи* као лексема непотпуног значења у саставу семикопулативног предиката

Глагол *држајџи* се, осим као пунозначна лексема, може понашати и као лексема непотпуног значења. У том случају он је сличан семикопулативним глаголима, а значење које тада денотира јесте ‘мислити, сматрати о неком да представља нешто, приписивати некоме одређена својства’ (РМС). Формално, таква реченична структура може се представити моделом S(N) + P + DO (A) + PP (ZA + A; КАО + A):

Нас двојица смо сџари љознаници и он ме држи за љоуз даној и, љагорећи, кућној љрија љеља – Федерер је у одлучујућим мечевима љоражен још 16 љуџа [...], а Шџанаџ Рафаел Нагал, којеј држи за највећеј љроџивника, љобедио ља је чак шестџ љуџа – Сваки човек своју сексуалносџ држи као љрива џнну сџвар.

2.3. Глагол *држајџи* као лексема непотпуног значења у саставу декомпонованог предиката

У грађи су потврђена четири реченична модела са глаголом *држајџи* када се он реализује као непунозначан и када конституише декомпоновани предикат.

2.3.1. Декомпозиција са глаголом *држајџи* у значењу институционализованих комуникативних радњи

Декомпоновани предикат у овом обрасцу структурира глагол *држајџи* и именица у акузативу која је зависни синтагматски члан. Семантика глаголског члана је неспецификована, блиска значењу ‘остваривати, извршавати какву радњу’, а именица у акузативу је у семантичкој и творбеној вези са глаголима са значењем комуникативне активности (Штрбац 2010: 79), нпр. *љовор, љредавање, љридика, љројовед, љројшесџ, здравица* и др.

Глагол *држајџи* у споју са девербативним именицама *љовор* и *љредавање* конституише одговарајућу декомпоновану структуру.

Једнолексемски еквиваленти датих структура јесу глаголи *јовориџи*⁹ и *јредаваџи*:

Требао је да оџворим џо њеџово јредавање, али не волим да држим сувојарне, формалне јоворе – Јесџи, џи освајаш сирџи, збуњене и неискусне учџиџице, као шџи џишеш чланке и јјесме, држиш јоворе и јредавања – [...] она држи јовор¹⁰ о закашњавању на јосоа, о времену које се изџуби у разјворима [...] – Поред свој исјраживачој рада имам још једну дужносџи: да држим јавна јредавања у својој слушаоници.

Не тако честе, али у нашој грађи забележене као номинални члан декомпонованог предиката јесу именице *јридика*,¹¹ *јројовед*, *јројесџи* и *здраница*. Само први пример у улози адресата има појединца, док је у осталим примерима адресат група појединаца:

Можда држим јридику својој биолошкој мајци – Ојеџи држиш јројовед џим нишјаријама од шејриџа – Док џо не будемо урадили узалуд ћемо држа џи ове јројесџи е јројив насиља, [...].

У ову групу бисмо, према грађи, сврстали и именице *час*, *семинар*, *вежбе*, *сасџанак*, *лијурџија*, *изложба* које се, међутим, из ње издвајају по томе што за лексичке спојеве које оне конституишу не постоји одговарајући једнолексемски еквивалент:

⁹ Декомпозиција *држџи јовор* има у одређеној мери идиоматизовани карактер будући да није потпуно синонимична са својим једнолексемским еквивалентом *јовориџи*. Таквој њеној помереној семантици доприноси институционализованост говорне ситуације у којој се декомпозиција *држџи јовор* употребљава (Ајџановић – Дражић 2010: 330).

¹⁰ Да се, иако структурно исте, ове декомпозиције ипак разликују показује следеће. Декомпозиција *држџи јовор* удружује се са идентичном врстом допуне као и њој еквивалентни глагол (*јовориџи*). Реч је о локативу са предлогом О (*држџи јовор о закашњању: јовориџи о закашњању*). То пак није случај са декомпозицијом *држџи јредавање* и њој еквивалентним глаголом *јредаваџи* (нпр. *држџи јредавање о заменицама: јредаваџи заменице*) (Штрбац 2010: 83, 85).

¹¹ У РМС се овај лексички спој сматра фразеолошким изразом. Међутим, у *Frazeološkom rječniku hrvatskoga ili srpskog jezika* (Matešić 1982) овај фразеологизам се не наводи и ни ми га у овом раду нећемо сматрати фразеологизмом с обзиром на чињеницу да за њега постоји одговарајући једнолексемски еквивалент – *јридиковаџи*.

Твој колеџа ми је рекао да држиш часове енглеској, [...] – Пућујем њо Србији и држим семинаре на тему како незајослене жене да професионарају из хобија – Ако немаш колеџу који би држао вежбе или предавања на факултету, логично је да јозовеш некоја са института ко је у истој ранју звања – Ови доле држе јартијски са сџанак – О великим јразницима ијуман манастира се узнесе сџошњак хваши, да не кажем мџара њре времена, узнесе се, кажем, изнад шорња цркве и држи Велику Лишурју – Мислила сам да, на радост моје Србије, објављујем илустрације и држим изложбе у Бечу и Цириху, али њо изгледа није шачно.

Лексеме *зравица* и *седница*, такође, репрезентују лексичко језгро девербативне конструкције с глаголом *држати*. Њихови једнолексемски еквиваленти били би *наздравити/наздрављати*, односно *заседати*:

[...]и наш шеф делегације је предложио: „Ајде да не држимо јуз дравицу, да се не њавимо”– Скуштина је у ванредном заседању и било би крајње нерационално, скушо и нејошребно да држимо за неколико дана две седнице, [...].

Овакве аналитичке конструкције одликује институционализованост радње. Родитељ може, на пример, нешто говорити детету, али није уобичајено да му држи говор.¹² Декомпонованим структурама се упућује на јасно временски и просторно ситуиране догађаје којима управља вршилац радње. Он излаже јавно одређени садржај, који може, али не мора нужно бити едукативне тематике, а адресат (појединац или, чешће, група) прима и усваја те садржаје (Ајдановић – Дражић 2010: 329). Осим тога, захваљујући њиховој структури, њима је могуће исказати и плурализацију радње (*држати јоворе, држати предавања*).

У ову групу могли бисмо сврстати и наредне примере где лексичко језгро аналитичког израза репрезентује галицизам *ревија*, односно англицизам *митинг* (Клајн – Шипка 2012: 779, 1038). Ретки су али интересантни овакви примери и могу се објаснити све већим упливом лексема страног порекла у српски језик:

¹² Ако је у идиоматизованом значењу, користи се, нпр. *Мама ми сџално држи јовор о њоше како сам лењ*.

[...] *їосїогин - Васа сїава, а їосїа - Јелка, увек у друїој хаїини, чува радњу, и їомало сама собом држи модну ревију –Држи ми їи и нї, їара му из усїаа бије.*

2.3.2. Декомпозиција са глаголом *држаїи* без семантичке компоненте институционализованости

Насупрот досад наведеним декомпозицијама које су укључивале вршиоца радње – појединца и адресата (појединца или групу) – у одређеној институционализованој (говорној) ситуацији, примери који следе представљају ситуацију у којој се појединац понаша на одређени начин. Другим речима, појединац – вршилац радње – води одређени начин живота који не утиче ни на кога осим на њега самог. Управо по тој семантичкој компоненти доленаведене аналитичке конструкције разликују се од осталих посведочених у грађи:

Држала сам дијеїу, еїо шїа сам радила – Цеїињски їарох Радомир Никчевић је и даље у Влашкој цркви на Цеїињу, чувајући је од изїредника, држи најсїрожи ї о сїи и узима само їричеїше.

Наведеним декомпозицијама се исказује одређени начин исхране који појединац примењује у тачно одређеним ситуацијама и са тачно одређеним циљем (*држаїи дијеїу* – практиковати посебан начин исхране у циљу смањења телесне масе; *држаїи їосїи* – практиковати одређени начин исхране у циљу телесног и духовног прочишћења). Управо због тога што именице *дијеїа* и *їосїи* поседују додатну значењску компоненту ситуационе и циљне обележености, оне у језику могу да наступе као семантичко језгро декомпонованог предиката са глаголом *држаїи*.

Декомпонованом структуром *држаїи власїи* такође се у први план поставља одређени начин понашања појединца. Њоме се инсистира на дуготрајности тог процеса. Такво значење проистиче из примарног значења глаголске лексеме ‘имати нешто (у овом случају *власїи*) у руци и не испуштати га’. Једнолексемски еквивалент ове декомпозиције јесте *владаїи*, који пак не поседује семантичку компоненту дуготрајности процеса владања:

Поред сегам оїшїина, їде Социјалистїичка народна їарїија држи власїи, веїина бирача у још їеїи оїшїина је на садашњим изборима їласала за ову коалицију.

У примеру *Ти држиш власт̄ над демонима!*, у реченични модел укључен је и индиректни објекат над којим се врши радња.

2.3.3. Декомпозиција са глаголом *држа̄ти* у значењу ‘стражарити’, односно ‘дистанцирати се’:

Тада је лондонски „Дејли ѿтелеѣраф” објавио информацију да „Руси коначно не држе више с̄иражу над олӯином” [...] – Тако су желели да држим дис̄танцу, а никада се нисам ѿако ѿонашала.

2.3.4. S (N) + P + Lex (POD + I)

Примери са декомпозицијом која као лексичко језгро има предлошко-падежну конструкцију POD + I интересантни су јер представљају примере транспозиције одговарајуће спацијалне релације у апстрактни домен (Антонић 2005: 242). Спацијална релација с предлогом *ѿод* подразумева постојање два ентитета од којих се један налази изнад другог, односно други је испод првог. Транспонована на апстрактни домен, оваква релација се може схватити на следећи начин: онај који је изнад јесте доминантан и контролишући у датом односу, док је онај који је „испод” контролисани и потчињени у некаквом смислу. Тако у примеру *држа̄ти офицере ѿод кон̄тролом* они над којима се врши радња јесу *офицери*, они бивају контролисани – они су „испод”. Лексеме које конституишу лексичко језгро декомпозиције јесу *кон̄трола*, *ка̄панац*, *о̄сада*, *блокада* и сл, а семантичка компонента која их повезује јесте постојање супериорног агенса који дејствује на пацијенса у жељи да се он понаша на агенсу одговарајући начин, при чему му одузима слободу, способност кретања или акцију. Док је агенс увек живо биће, и то човек, пацијенс може бити и живо биће, али и догађај или ситуација којима се може управљати:

а) Декомпозиција са глаголом *држа̄ти* у значењу ‘контролисати некога, нешто’:

Кнезу је указао да једва држи своје офицере ѿод кон̄тролом[...] – Осећала сам немоћ да држим ӣру ѿод кон̄тролом – Држимо Турке ѿод о̄садом, из̄ладњујемо их мало. Мењамо архие̄кѿуру ѿа̄мија и сина̄ѿа у Сарајеву – Бел̄ијска влада још није нашла од̄говор на зах̄тев

возача шешких камиона који већ дрући дан држе њод ојсагом ценшар Брисела, [...].

б) Декомпозиција са глаголом *држати* у значењу ‘блокирати некога, нешто’:

Незадовољни неуспелим преговорима са представницима власти, оторчени возачи шешких возила држе њод блокадом и главне саобраћајнице према унутрашњости земље.

в) Декомпозиција са глаголом *држати* у значењу ‘окупирати некога, нешто’:

Незванично се, међутим, сазнаје да су шипарски терористи који, како је потврђено, држе њод окупицијом пет-шест села око ликовској вешачкој језера, данас пројласили своју „слободну шипарску територију”.

г) Декомпозиција са глаголом *држати* у значењу ‘надzirати некога, нешто’:

[...] и прецизира да је у моменју прегледа њожар био уташен, док је вајројасна екија држала њод надзором место њожара.

2.3.5. S (N) + P + Lex(NA + L):

а) Декомпозиција са глаголом *држати* у значењу ‘нишанити некога, нешто’:

Био је ловац који све време држи њлен на нишану.

б) Декомпозиција са глаголом *држати* у значењу ‘окупити некога, нешто’:

Поезија нас још увек држи на окују – Ољу је замолила да држи њлумце на окују, у бифеу, [...].

в) Декомпозиција са глаголом *држати* у значењу ‘учинити да неко, нешто буде на одговарајућој удаљености, удаљити’:

Ова биљка која држи на одстојању вампире, иакође је смртоносна и за бактерије и вирусе – Покушавам да држим стрвину на одстојању, [...].

2.3.6. S (N) + P + Lex(U + L):

а) Декомпозиција са глаголом *држати* у значењу ‘блокирати некога, нешто’:

Камионџије су у јулу држале у блокади Грчку шест дана, [...].

б) Декомпозиција са глаголом *држати* у значењу ‘поседовати нешто’: [...]

ако власник каже да објект вреди милион евра, онда мора да илаји и йорез на йолики износ, йа може да држи у власнишћу йај објект колико йод хоће.

в) Декомпозиција са глаголом *држати* у значењу ‘памтити некога, нешто’:

Ово је било йишање са више корака, йоком која су сйуденйи морали да држе у йамћењу одговоре на међукораке, [...].

2.4. Глагол *држати* као део фразеологизираног израза

Глагол *држати* учествује у конституисању глаголско-именичке фразеолошке синтагме. Именички конституент репрезентује именица, предлошко-именички облик или именичка синтагма. Иако је формално у питању вишелексемски спој, њему одговара једно јединствено значење (Мршевић-Радовић 1987: 13). Спојеве са глаголом *држати* наведени у наставку представљају чврсту, нерашчлањиву везу речи која је устаљена дугом употребом и коју одликује идиоматизованост (исто: 12), а њима се денотирају врло различита значења,¹³ од којих су у грађи потврђена следећа:

а) ‘бити за некога, помагати некоме у спору две стране’:

Найадачима на дописника Радио Београда Брану Филиповића (за сада су још) засмејало је што им се учинило да он у својим йексйовима држи сйрану Власима.

¹³ Значења су бележена према значењима присутним у *Frazeološkom rječniku hrvatskoga ili srpskog jezika* (Matešić 1982) и *Фразеолошком речнику српског језика* (Оташевић 2012).

б) ‘владати ситуацијом, држати све под контролом, имати власт над нечим’:

Али она сīрашина њолиција, она која држи конце, која чува досијее, која уйравља судбинама неїде је груїде – За све је заслужан Божа Маљковић који држи буквално све конце у клубу.

в) ‘испунити / испуњавати, одржати / држати дато обећање’:

Увек држи задаїу реч и не ѡреза, кад му је часї уїрожена, да њоїеїне нож – Преїознали су нас - да смо одїоворни и да држимо реч за обавезе које смо ѡрихваїили на ѡочейку ѡрошлої мандаїа.

г) ‘желети некоме успех’:

За нас је члансїво у Унији једна усїешна ѡрича, а ако не буде најравила їрешке које смо ми урадили ѡре уласка у Унију за Србију би ѡо моїла биїи још усїешнија ѡрича и заїо вам држим ѡалчеве– Очекујемо ѡрво месїо, јер ѡолико смо се їрудили. Не мања нам самоїоуздања. Држимо фије за ѡобеду.

д) ‘не заостајати за неким или нечим, ићи упоредо с неким или нечим; остати на истом нивоу с неким или нечим’:

Поред ѡоїа шїо се очекује да држимо корак са захїевима савременої ауїомаїизовања библиоїечке делайносїи, [...] – Трчи колико їа ноїе носе, али све му је шїеже да држи корак с Мусом.

ђ) ‘ћутати, суздржавати се од говорења (из страха, опреза и сл.), пазити на своје речи’:

Рекао је да їа је ѡоком 2001. їодине, [...], анонимни їлас їтелефоном уїозорио да „држи језик за зубима јер има ѡородицу” [...].

е) ‘држати нешто закључано, недоступно’:

[...] у коме се ѡоїанко оїисује сїање у лесковачком Оїшїинском суду и наводи ѡодаїак да се зїрада суда држи ѡод кључем – Рођака је соїсївену лейоїу држала ѡод кључем, дрхїала је їламїеїим сїидом и чудноваїо чїїким ишчекивањима, [...].

ж) ‘пажљиво посматрати, мотрити некога, нешто, контролисати, надзирати некога, нешто; вребати некога, нешто’:

Руска војска, заједно са белоруским снаїама (чија се „борбена їоїовосї”, иначе, хвали) чврсїо држи на оку и ѡод конїролом бивше

совјетске балтичке републике– Звек алке на кайији зашекао је Софку на прозору торњеї сїраїа, одакле силази, пролази поред мајке и одлази да ошвори, али мајку изједно држи на оку.

з) ‘мислити на некога, на нешто; старати се о некоме, о нечему’:

[...] јер он је, без сумње, морао да учини јолем најор да шу моју жељу, изречену више реда ради, и са айсолушном неверицом, држи на уму шоком шаквої једної свакако мисионарскої шуовања.

и) ‘располагати ким, чим, владати, поседовати’

При конституисању овога значења, глагол *држаїи* често се комбинује с именицама којима се означава каква онтолошка појава, нпр. *смрїи, живоїи, судбина*:

Сїособна сам да живоїи држим у својим рукама и да идем својим шуштем – Ако мислиш јосїодски да живиш, а не као ја, да сїално држиш смрїи урукама, онда седи и учи – У шоследњих неколико мечева смо закомїликовали сївари, али и даље држимо судбину у нашим рукама – Држао је у својим рукама све везе, курире, комуникацију са комїшеїиима и кадровима у унушрашњосїи.

ј) ‘грдити кога, корити кога’

Не желим да држим лекције о демократији шолїишчарима било које земље – Али жена као жена, она у ишїи мах има и дубоку шопребу да се с њим шоишрава, ша чак и да му, у оквиру својих мошћносїи, држи и моралну лекцију.

к) ‘имати нешто на уму, мислити на нешто или на некога’

Она држи у шлави све рокове, и вади шолако Павлове сївари и сїрема ша.

л) ‘не дозвољавати некоме да говори’

Иако синтаксичку конструкцију *држаїи коїа за усїа* нисмо пронашли у речницима фразеологизама које смо користили, ми ћемо је сврстати у категорију фразеологизираних израза будући да се њоме денотира једно јединствено значење – ‘не дозвољавати некоме да

говори'; *ЈЕЛИСАВЕТА (с веранге): Заштѝо ѝа не ѝусѝиши да сам каже?*
ГИНА: Ја ѝа не држим за усѝа! Ајде, сам кажи да ниси видео!

3. Закључак

У раду смо анализирали понашање глагола *држаѝи* из два угла – синтаксичког и семантичког. Синтаксичком смо анализом дошли до закључка да је најпродуктивнији модел који овај глагол конституише S (N) + P + DO (A) и да управо он поседује највећу моћ семантичке трансформације, тј. да је уз помоћ њега могуће исказати највећи број секундарних значења овога глагола. Остали модели које глаголска лексема *држаѝи* конституише јесу : 1) S (N) + P + DO (A) + SpacDet (*Заштѝо држ и ш ѝлаву у длановима*); 2) S (N) + P + DO (A) + IO (ZA + A) (*Нећеѝе ваѝда реѝи, ѝосѝодине Роѝи, да ѝа боли ѝо шѝо ѝа држим за крила*); 3) S (N) + P + DO (A) + QualDet (*Враѝа на улазу држимозаѝворена*); 4) S (N) + P + DO (DO + G) (*Чиновник држи до себе, он до смрѝи сѝанује у ѝуѝој куѝи, али живи међ ѝосѝодом*); 5) S (N) + P + CompCL (*Главно је да ја држим да сам врло мноѝо ѝуѝовао*) ; 6) S (N) + P + DO (A) + PP (ZA + A; KAO + A) (*Шѝанац Рафаел Нагал, којеѝ држи за највећеѝ ѝроѝивника, ѝобедѝо ѝа је чак шесѝ ѝуѝа; Сваки човек своју сексуалносѝ држи као ѝриваѝну сѝвар*) и 7) S (N) + P + Lex (*Поред своѝ исѝраживачоѝ рада имам још једну дужносѝ: да држим јавна ѝредавања у својој слушаоници*).

Субјекатску позицију доминантно попуњава живо биће, у највећем броју случајева – човек, а ређе је то неживи предмет (*Пиринач држи Кинески зиг*) или чак психичко стање (*Немир ме и даље држи*). На објекатској позицији могу се наћи лексеме врло разноврсне семантике – људи, животиње, предмети, процеси, ситуације – а све у зависности од значења оствареног у конкретном примеру.

Потом, семантичком смо анализом утврдили да глаголска лексема *држаѝи* развија разгранату семантичку структуру. Она се може понашати као пунозначна, али и као десемантизована у ситуацијама када се налази у саставу семикопулативног односно декомпонованог предиката. Њено је основно значење конкретно, са семантиком тренутног физичког поседовања одређеног ентитета. У том основном значењу интегрисана је прва од две кључне семантичке компоненте

овога глагола које издвајамо – непомичност (Грковић-Мејдор 2013: 327). Семантички моменат непомичности схвата се као немењање тренутног стања или положаја и представља једну од темељних појмовних метафора у индоевропским језицима (исто: 331) захваљујући којој и глагол *држати* успева да реализује широк спектар секундарних значења попут ‘чувати на одређеном месту’ (*О тој је слици мучећи се дуго њричала и молила ме је да је држим увек на мом столу*); читав комплекс значења обједињених компонентом посесије (*Гошће су зајим њрешле у воћство и чврсто држале сичену њредност до краја; Имам и воћњак, а држим и њчеле; Са браћом држим и мојел „Мимоза” у Чајлавици...*); ‘испуњавати, обузимати не попуштајући’ (*Нишња није остало од зловоље која ме је држала до малочас*); ‘одржавати некога у неком стању’ (*Молим вас, не држите ме у неизвесности*). Друго релевантно семантичко обележје које се да издвојити у вези са глаголом *држати* јесте обележје контроле. Оно је нарочито значајно у случајевима када глагол *држати* учествује у конституисању декомпонованог предиката. У декомпонованим структурама типа *држати њовор, држати њредавање, држати дијењу, држати власи, држати сиражу* и сл. у први се план може истаћи контрола коју агенс, као кључни чинилац дате језичке ситуације, има над радњом исказаном девербативном именицом. Обележје контроле још је једноставније ишчитати у декомпозицијама типа *држати њод конјролом, држати њод оисагом, држати у блокади* и сл. У вези са декомпонованим структурама које глагол *држати* конституише важно је указати на нове лексеме које су посведочене као лексичко језгро декомпонованог предиката са овим глаголом.¹⁴ У питању су следеће лексеме: *њридика, њрошеси, њројовед, лињурнија, изложба, здравица, семинар, сасијанак, мишињи, ревија, власи, сиража, дисиранца, њоси, дијења*, а у предлошко-падежним конструкцијама то су и: *нишан, остојање, власништво, њамћење, конјрола, оисага, блокада* и *окуиација*.

¹⁴ Новим лексемама сматрамо све оне које се као лексичко језгро декомпонованог предиката не наводе у раду Колокације с глаголима (*одрж(ава)ти*) као операторима (Ајдановић – Дражић 2010).

Највећи број примера из грађе говори у прилог оваквом семантичком одређењу глагола *гржати* – говори у прилог његовој пунозначности са разумењем семантичком структуром са великим бројем секундарних значења. На другој страни, значајан је број примера у којима је глагол *гржати* десемантизован и, као такав, учествује у конституисању декомпонованог предиката. У најмањем броју случајева пак глагол *гржати* као десемантизован учествује у конституисању семикопулативног предиката са значењем ‘мислити, сматрати о неком да представља нешто, приписивати неке одређена својства’ (*Шћанац Рафаел Нагал, којеј гржи за највећеј и рој и вника, победоја је чак шест иуја; Сваки човек своју сексуалност гржи као ири вати ну сива*).

Напоследку, глагол *гржати* конституише и велики број фразеолошких израза различите семантике у којима се удаљава од свог примарног значења. Интересантно је, међутим, што смо и у многима од њих запазили горенаведене семантичке компоненте непомичности и контроле, које сматрамо релеватним у значењском одређењу овога глагола (нпр. *гржати некоја на оку; гржати језик за зубима; гржати конце* и сл.).

ИЗВОР

СрпКорп: *Електронски корпус савременој српској језика,*
<<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs/>>

ЛИТЕРАТУРА

- Алановић, Миливој (2010). Основни валентни принципи у структурирању реченице. *Зборник Мајнице српске за филологију и лингвистику*. LIII/1: 125–142.
- Алановић, Миливој (2018). Зависносложене реченице. Реченице са допунском клаузом. У: П. Пипер, М. Алановић, С. Павловић, И. Антонић, М. Николић, Д. Војводић, Љ. Поповић, С. Танасић, Б. Марић. *Синтакса сложене реченице у савременом српском језику*. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига – Матица српска. 91–190.
- Алановић, Миливој (2019). *О дојунама и дојуњавању у српском језику*. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет.

- Ајџановић, Јелена и Јасмина Дражић (2010). Колокације с глаголима *(о)држ(ава)ћи* као операторима. *Годишњак Филозофској факултету у Новом Сагу*. XXV/2: 325–335.
- Антонић, Ивана (2005). Синтакса и семантика падежа У: П. Пипер, И. Антонић, В. Ружић, С. Танасић, Љ. Поповић, Б. Тошовић, *Синтакса савременога српског језика: њосћа реченица*. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига – Матица српска, 119–301.
- Всеволодова, Майя Владимировна (2000). *Теорија функционално-коммуникативног синтаксиса*. Москва: Издательство Московского университета.
- Грковић-Мејџор, Јасмина (2013). *Историјска лингвистика*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Драгићевић, Рајна (2006). Концептуализација туге у српском језику. *Српски језик: сџудије српске и словенске*. Серија 1: 309–325.
- Клајн, Иван и Милан Шипка (2012). *Велики речник сџраних речи и израза*. Нови Сад: Прометеј.
- Кликовац, Душка (2004). *Меџафоре у мишљењу и језику*. Београд: Чигоја штампа.
- Мршевић-Радовић, Драгана (1987). *Фразеолошке глаголско-именичке синџајме у савременом српскохрватском језику*. Београд: Филолошки факултет.
- Оташевић, Ђорђе (2012). *Фразеолошки речник српског језика*. Нови Сад: Прометеј.
- Пипер, Предраг (2005). Предикат.У: П. Пипер и др., *Синтакса савременога српског језика: њосћа реченица*. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига – Матица српска, 301–345.
- Радовановић, Милорад (2007). *Сџари и нови сџиси. Ојледи о језику и уму*. Сремски Карловци – Нови Сад: Издавачка књижарница Зорана Стојановића.
- Ружић, Владислава (2005). Проста реченица као синтаксичка целина. У: П. Пипер, И. Антонић, В. Ружић, С. Танасић, Љ. Поповић, Б. Тошовић, *Синтакса савременога српског језика: њосћа реченица*. Београд – Нови Сад: Институт за српски језик САНУ, Београдска књига – Матица српска, 477–568.
- Стевановић, Михаило (1979). *Савремени српскохрватски језик. (Грамаџички сисџеми и књижевнојезичка норма). II Синџакса*. Београд: Научна књига.
- Штрбац, Гордана (2010). Глаголске перифразе са значењем комуникативне активности. *Зборник Маџице српске за филологију и лингвистику*. 53/2: 77 – 88.
- РМС: *Речник српског језика*. Нови Сад: Матица српска, 2011.

*

Barić, Eugenija i dr. (2005). *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.

- Katičić, Radoslav (1986). *Sintaksa hrvatskoga književnog jezika*. Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti – Nakladni zavod Globus.
- Klikovac, Duška (2000). *Semantika predloga*. Beograd: Filološki fakultet.
- Maretić, Tomo (1963). *Gramatika hrvatskoga ili srpskoga književnog jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Matešić, Josip (1982). *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Mrazović, Pavica i Zora Vukadinović (2009). *Gramatika srpskog jezika za strance*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Radovanović, Milorad (1990). *Spisi iz sintakse i semantike*. Sremski Karlovci – Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Silić, Josip i Ivo Pranjković (2005). *Gramatika hrvatskoga jezika (za gimnazije i visoka učilišta)*. Zagreb: Školska knjiga.

Aleksandra Šekerović

ABOUT SYNTACTIC AND SEMANTIC BEHAVIOR OF VERB *DRŽATI*

SUMMARY

This work analyses syntactic behavior of verb *držati* and its meanings. Primary aim is to use examples from the corpus to determine and describe the syntactic constructions that the verb constitutes, as well as the meanings with which they are associated, starting from the presupposition that syntactic phenomena correlate with semantic ones. The aim is also to point out the interdependence of the meaning potential of a verb *držati* and its various contextual realizations, and then to perceive how it is affected by the lexical semantics of the complements with which it is associated. Special attention will be directed to the morphosyntactic and lexical-semantic environment of the verb *držati*. It will be observed in different sentence patterns when, depending on the environment, it can be realized as independent and transitive verb (with the primary meaning: 'grasping to have something in the hand'), but also as a lexeme of weakened meaning, or desemanticized (in the composition of a periphrastic predicate). Moreover, the lexical semantics of the nouns with which the verb *držati* is related will be observed and analyzed, in order to establish, if possible, the regularity that affects the realization of this verb as an independent lexical unit, on the one hand, and as the verb of incomplete meaning, on the other. sides. The research will be based on a corpus consisting of excerpted examples from the electronic Corpus of the contemporary Serbian language, which is relatively well balanced in terms of style and genre.

KEYWORDS: the Serbian language, syntax, semantics, verb *držati*, sentence pattern, semantics of verb.

Мр Александра Шекеровић
Одсек за српски језик и лингвистичку
Филозофски факултет, Универзитет у Новом Саду
Република Србија
aleksandra.shekerovic98@gmail.com

